

DOKTORI TÉZISFÜZET

A JEL, A KÉP ÉS AZ IKON

AZ IKONTEOLÓGIA PTC SZERINTI ELÉRHETŐVÉ TÉTELÉNEK MEGALAPOZÁSA

CÍMŰ DOKTORI DISSZERTÁCIÓRÓL

DEMETER MÁRTON

TÉMAVEZETŐ: HORÁNYI ÖZSÉB

EGYETEMI TANÁR

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

NYELVTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

KOMMUNIKÁCIÓ DOKTORI PROGRAM

2011

TARTALOMJEGYZÉK

1. A DISZKUSSZIÓ KIINDULÓPONTJAI
 - 1.1. Az állíthatóságról és a dogmáról
 - 1.2. A diszkusszió céljairól
 - 1.3. A diszkusszióban képviselt elvek hagyományba ágyazottságáról

2. A DISZKUSSZIÓBAN ALKALMAZOTT MÓDSZEREKRŐL
 - 2.1. Az «analízis» logikai szerkezetéről
 - 2.2. A «fordítás» értelmezése

3. A DISZKUSSZIÓ HIPOTÉZISEIRŐL
 - 3.1. H1 diszkussziójáról
 - 3.1.1. A «jel» és a «kép» kategóriák analíziséről
 - 3.1.2. A «kép» explikatív analízise
 - 3.1.3. A képi reprezentációk ismeretelméleti státuszáról
 - 3.2. H2 diszkussziójáról
 - 3.2.1. Az [εἰκῶν] és a [σύμβολον] kifejezések analízise
 - 3.2.2. Az [ikon] és a [szimbólum] kifejezések szemiotikai használatáról
 - 3.2.3. A ikon kifejezés teológiai használatáról

4. A DISZKUSSZIÓ EREDMÉNYEIRŐL

5. FÜGGELÉK

6. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BIBLIOGRÁFIÁJA

1. A DISZKUSSZIÓ KIINDULÓPONTJAI

A disszertáció az ikonteológia dogmatikájának egy lehetséges kifejtésére vállalkozik, mégpedig egy olyan leíró nyelven, amely a kommunikációról való gondolkodás terepén érvényesként van posztulálva.

1.1. Az állíthatóságról és a dogmáról

A [dogma] kifejezést a dolgozat pozitív értelemben használja, ami annyit tesz, hogy a dogma az állíthatóság - tudniillik az igazság kimondhatóságának – alapja: *valamilyen* dogmát minden állítás előfeltételez. A dogmát (pontosabban: teológiai állítások egy halmazát) a dolgozat olyan proposíció(k)ként kezeli, melyeket az Egyház, mint közösség evidensnek tekint. Meg kell jegyezni, hogy a dogma funkcionális értelemben nem különbözik a matematikai, logikai vagy szisztematikus filozófiai rendszerek *axióma*, illetve *posztulátum* elnevezésű proposíció-struktúráitól, melyek önevidensnek vagy intuitíve igaznak vannak tekintve egy adott tudományos közösségen belül.

1.2. A diszkusszió céljairól

Ugyanezen okból a dogma egyben a diszkusszió érdeklődésének határa is, vagyis jelen dolgozatnak nem célja a dogmák igazságértékének megállapításán munkálkodni: ezek *igaznak* vannak tekintve. Következésképp a feladat a dogmák kifejtése során az igazságérték megőrzése.

1.3. A diszkusszióban képviselt elvek hagyományba ágyazottságáról

Ez a vállalkozás nem előzmény nélküli. A patrisztikus törekvések eredményeit szemlélve megfigyelhető, hogy egy dogma következményeként tekinthető állítás igazságértéke megmaradhat akkor is, ha a szóban forgó állítás egy más nyelvhasználathoz tartozó reprezentáció segítségével van kifejezve – így például ha a teológiai nyelvhasználatról a filozófiai nyelvhasználatra fordítatik le. Az egyházatyák célja alighanem az volt, hogy a dogmákat megismertetessék azokkal is, akik a teológiai nyelvhasználattal nem voltak tisztában, a neoplatonikus vagy az arisztotelianus filozófiai nyelvhasználattal viszont igen. Nagyon fontos az irány: az atyák nem a dogmákat kívánták filozófiai inspekciónak *alávetni*, hanem *explikálni* igyekeztek azokat – amennyire lehetséges – a kor filozófiai nyelvén. Ennek a közvetlen célon kívül egy járulékos előnye is volt, történetesen a meglévő filozófiai fogalmi rendszer finomodása, a deskripciók szabatosabbá válása, ahol pedig szükséges, új distinkciók bevezetése a filozófia konceptuális analízisébe.

A disszertáció e patrisztikus hagyományt alapul véve kívánja az ikonteológia megállapításait a kommunikációtudomány perspektívájából releváns módon elérhetővé tenni. Az [elérhetővé tenni] a gyakorlatban kétféleképp értelmezhető.

Egyfelől lehetőség volna az ikonteológiát megalapozó állítások reprezentációinak többféle fordítására, a különböző kommunikációelméletek, szemiotikai iskolák tudományos nyelvhasználatainak megfelelően. Másfelől megkísérelhető, hogy egy erre alkalmas interlingva segítségével minden deskripcióhoz egyetlen, de a notációs rendszerekkel szembeni elvárásoknak megfelelő, vagyis *explicit* fordítás készüljön, és ezek – szintén az interlingva inherens tulajdonságaiból adódóan – szükség szerint különféle tudományos nyelvekre legyenek visszafordíthatóak. Ez a dolgozat ez utóbbi megoldást teszi stratégiájává.

2. A DISZKUSSZIÓBAN ALKALMAZOTT MÓDSZEREKRŐL

A diszkusszió során működtetett eszközöket a dolgozat analitikusként koncipiálja, ahol az eszközök tekintetében érvényesített többes szám az analízis egymástól különböző módszereire utal.

2.1. Az <analízis> logikai szerkezetéről

Az analízis [A], mint komplex fogalom az (i) szerinti logikai szerkezettel rendelkezik:

- (i) A <<analizátor>; <analizandum>; <analizáns_i, analizáns_j...>>

ahol az analizandum az analizáns(okk)al az analízis következtében rendezett párként jelenik meg valamely analizátor számára. A (filozófiai) analízis fő módszere e rendezés megvalósításaként szentenciális parafrázisok rendelése az analizandumhoz, vagyis mondatokhoz tartozó átiratok képzése: az analízis voltaképpen fordítást jelent.

2.2. A <fordítás> értelmezése

A PTC mint interlingva, azt állítja, hogy terminológiájával képes a szemiotikai szövegek fordítására. Egy L_i kód szerint szabályosan képzett s_i szövegnek az L_j kód szerint szabályosan képzett s_j szöveg ténylegesen fordítása (jobban mondva: *egymásnak* ténylegesen fordításai, vagyis egymással az F szimmetrikus relációban vannak), amennyiben egy L_i, L_j vonatkozásában kompetens $\langle a \rangle_i$ ágens számára s_j, s_i *jelentése* azonosként mutatkozik. Ez tekinthető a tényleges fordítás intenzionális kritériumának [F_{in}].

- (iii.) $F_{in} \langle a \rangle_i ([s]_j, [s]_i) \leftrightarrow L_j \wedge L_i \ni \langle a \rangle_i \wedge \{[s]_j \ni L_j\} \equiv \{[s]_i \ni L_i\}$

Ugyanakkor megfogalmazható egy extenzionális kritérium is, mely szerint egy L_i kód szerint szabályosan képzett s_i szövegnek az L_j kód szerint szabályosan képzett s_j szöveg ténylegesen fordítása (jobban mondva: *egymásnak* ténylegesen fordításai, vagyis egymással az F szimmetrikus relációban vannak), amennyiben egy L_i, L_j vonatkozásában kompetens $\langle a \rangle_i$ ágens számára s_j, s_i *extenziója* azonosként mutatkozik. Ez tekinthető a tényleges fordítás extenzionális kritériumának [F_{ex}].

- (iv.) $F_{ex} \langle a \rangle_i ([s]_j, [s]_i) \leftrightarrow L_j \wedge L_i \ni \langle a \rangle_i \wedge \{[s]_j \ni L_j\} \equiv \{[s]_i \ni L_i\}$

A PTC a dolgozat álláspontja szerint olyan lexikával és grammatikával rendelkezik, amely lehetővé teszi a vizsgált szemiotikai, képelméleti, és ikonológiai szövegek fordítását a PTC nyelvére. Mindez azért lehetséges, mert a PTC explicit módon is

tartalmazza azon kategóriákat, amelyek más szövegekben sokszor csak implicit módon vannak jelen: azaz csak a kontextusból, vagy csak példák alapján következtethetők ki. Ebből következik, hogy a fordítás egyben konceptuális analízis gyanánt is szolgál a forrásszöveg vonatkozásában, ami azt jelenti, hogy a PTC a lefordítandó szövegeket fordítás közben logikai analízisnek is aláveti.

3. A DISZKUSSIÓ HIPOTÉZISEIRŐL

A dolgozat két, egymással összefüggő hipotézis, a H1 és a H2 diszkusszióját prezentálja.

H1 *A PTC, mint notációs rendszer, alkalmas arra, hogy a jelekkel kapcsolatos szemiotikai irodalom, illetve az analitikus orientáltságú, képekre fókuszáló konceptuális analízis szövegeinek interlingvájául szolgáljon.*

H2 *Ha az ikonteológia szövegei – a PTC-nek mint interlingvának a segítségével – képesek a szignifikáció és a participációként felfogott kommunikáció terminusaiban megszólalni, akkor ez azt jelenti, hogy a patrisztikus teológiának a Tökéletes Képmásra, vagyis az Atya Tökéletes Ikonjára, az Úr Jézus Krisztusra vonatkozó megállapításai e megszólalás mértékében a kommunikációtudományok felől közelítő ágens számára is elérhetővé válhatnak.*

3.1. H1 diszkussziójáról

A H1 diszkussziója a ⟨jel⟩ és a ⟨kép⟩ kategóriák analízisét igyekszik megvalósítani.

3.1.1. A ⟨jel⟩ és a ⟨kép⟩ kategóriák analíziséről

Az analizánsok szimbólumszkémája mindkét kategória esetében a kommunikáció participációra alapozott felfogását képviselő elmélet szimbólumszkémájának egy paraméterezett változata, melyet a diszkusszió az analízisek megkezdése előtt prezentál. Az analizandumok a ⟨jel⟩ esetében szemiotikai szövegek, míg a ⟨kép⟩ esetében a képekre fókuszáló konceptuális analízis szövegei. Az analízis típusa mindkét esetben explikatív.

A diszkusszió álláspontja szerint ⟨jel⟩ logikai formája azonos a szignifikatív logikai formájával:

(i) $\langle \text{jel} \rangle \equiv \langle \Sigma \langle \sigma; \varsigma \rangle \rangle$

ahol a Σ , a σ és a ς a ⟨jel⟩ szükségszerű konstituensei. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a ⟨jel⟩ kategória lehetséges értékeként létezik a $\text{jel}_i \equiv \text{kutya}$ paraméter, úgy szükségszerűen létezik az a Σ_i konstitutív alap (történetesen: a magyar nyelv), amely alapján a (szintén szükségszerűen létező) kutya-reprezentációk egy paramétere (nevezetesen: az itt olvasható [kutya] reprezentáció), valamint a (megintcsak szükségszerűen létező) szignifikátum létezik.

A Σ konstitutív alap azon reláció, amely ⟨ σ ⟩ és ⟨ ς ⟩ relációs konstituenseket párba rendezi. A rendezés alapja négyféle lehet:

Amennyiben $\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle$ ¹ érvényes és $\langle \sigma \rangle$, akkor $\langle \zeta \rangle$.

$$(ii.i) \quad \Sigma_e \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \sigma \Rightarrow \zeta^2$$

Amennyiben ${}^i\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle$ ³ érvényes és $\langle \sigma \rangle$, akkor $\langle \zeta \rangle$.

$$(ii.ii) \quad {}^i\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \sigma \rightarrow \langle \zeta \rangle$$

Amennyiben ${}^i\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle$ érvényes és $\langle \sigma \rangle$, akkor szokásosan $\langle \zeta \rangle$.⁴

$$(ii.iii) \quad {}^i\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \sigma \langle \zeta \rangle$$

Amennyiben $\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle$ érvényes és $f\sigma$, akkor a $f\zeta$.

$$(ii.iv) \quad \Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \Sigma_i \langle \{ \chi \}_i; \sigma \rangle \supset \Sigma_i \langle \{ \chi \}_i; \zeta \rangle$$

A szignifikáns a nyers fakultás egy, az ágens számára elérhető töredéke [^tB]: ebben a diszkusszióban a jel szignifikánsán mindig egy reprezentáció értendő.

A szignifikátum, mint a szignifikáció szükségszerű konstituense, vagy egy extenzió, vagy egy intenzió. Fontos megjegyezni, hogy az {a szignifikátum egy extenzió vagy egy intenzió} esetében a {vagy} nem kizáró. A szignifikációban tehát egy reprezentációhoz vagy egy intenzió, vagy egy extenzió, vagy mind a kettő hozzátartozik.

A szignifikátum lehet nyers, amennyiben releváns leírása megadható a természettudományok terminusaiban. Ekkor a szignifikátum a nyers fakultás egy töredéke.

$$(iii.i) \quad \zeta \equiv {}^tB$$

A szignifikátum lehet pszichés, amennyiben releváns leírása csak a pszichológia más perspektívák lexikájára nem redukálható terminusaiban lehetséges. Ekkor a szignifikátum a pszichés fakultás egy töredéke.

$$(iii.ii) \quad \zeta \equiv {}^tP$$

¹ Ahol $[\Sigma]_i$ épp egy entailment: a (ii.i) [\Rightarrow] formulája tehát a [szemantikus involúció] helyett áll.

² Az (ii.i) minden olyan lehetséges világban igaz, ahol az entailment (mint logikai forma) igaz (és nem szükségszerűen érvényes a lehetetlen lehetséges világokban).

³ Ahol ${}^i[\Sigma]_i$ egy $[\Sigma]_i$ leíró nyelv töredékének, nevesül egy természettörvénynek, a $\{ \chi \}_i$ inskripciónak a reprezentációja. A $\langle \sigma \rangle \rightarrow \langle \zeta \rangle$ következtetés mindazon lehetséges világokban igaz, ahol mind Σ_i , mind ${}^i\Sigma_i$ érvényes $\langle \sigma \rangle; \langle \zeta \rangle$ vonatkozásában.

⁴ {szokásosan} \equiv {szimbolikusan}. A szimbolikus szignifikáció esetében a $({}^i\Sigma_i \langle \sigma \rangle; \langle \zeta \rangle) \wedge \langle \sigma \rangle \supset \langle \zeta \rangle$ logikai forma nem írható fel, mert ez azt sugallná, nem lehetséges, hogy $\langle \sigma \rangle \wedge \langle \neg \zeta \rangle$; ugyanakkor a $({}^i\Sigma_i \langle \sigma \rangle; \langle \zeta \rangle) \wedge \langle \sigma \rangle \rightarrow \langle \zeta \rangle$ formula sem érvényes, hiszen a szimbolikus szignifikáció esetében a szignifikáns nem materiálisan implikálja a szignifikátumot. A (ii.iii) a [konvencionálisan implikálja] helyett alkalmazza a [\rangle] formulát.

A szignifikátum lehet szimbolikus, amennyiben releváns leírása csak a társadalomtudományok más perspektívák lexikájára nem redukálható terminusaiban lehetséges. Ekkor a szignifikátum a szimbolikus fakultás egy töredéke.

(iii.iii) $\zeta \equiv {}^tP$

A szignifikátum lehet transzcendens, amennyiben releváns leírása csak a teológia más perspektívák lexikájára nem redukálható terminusaiban lehetséges. Ekkor a szignifikátum a transzcendens fakultás.

(iii.iv) $\zeta \equiv T$

A $\langle \text{jel} \rangle$ konstituensei: összegzés

A diszkusszióban analizált szemiotikai szövegek legalább abban egyetértenek, hogy állításuk szerint a $\langle \text{jel} \rangle$ relációs kategória - és nem például szubsztancia vagy minőség. E reláció természetére vonatkozóan azonban már a legkülönbözőbb nézetek képviseltetik magukat, ezek közül a legalapvetőbb differencia talán a dichotóm és trichotóm jelfogalom között áll fenn.

A saussurei dichotóm jelfogalom $[\Sigma_D]$ szerint a jel nem egy dolgot és egy nevet, hanem egy fogalmat és egy hangképet egyesít.

(i) $\neg \Sigma_D \langle | \chi | ; [\chi] \rangle$

(ii) $\Sigma_D \langle \text{fogalom} ; \text{hangkép} \rangle$

A peircei trichotóm jelfogalom $[\Sigma_T]$ a jel három konstituensét különbözteti meg: szignifikációban egy {representáció} = {representamen} egy {extenzió} = {object} vagy egy {intenzió} = {interpretant} helyettesítője.

(iii) $\Sigma_T \langle \{[\chi]; \{\chi\} \vee | \chi | \rangle$

Látható, hogy a dichotóm jelfelfogás esetében a jel két (tévesen illetve helyesen sorakozó) konstituense különíthető el, míg a trichotóm felfogás szerint az összetevők száma három. Azt lehetne gondolni, hogy a trichotóm felfogás +1 elemet tartalmaz, azonban távolról sem ez a helyzet.

Saussure szerint ugyanis mind a hangkép (ami nem azonos a fizikai hanggal), mind a fogalom (amely nem azonos a fregei fogalommal, hanem a fregei képzetnek felel meg) pszichés entitás, melyek az elmében képeznek megbonthatatlan egységet. A szignifikáció ezért Saussure szerint voltaképp két pszichés töredék közti reláció, melyben az egyik töredék szignifikánsként, a másik szignifikátumként működik.

(iv) $\Sigma_D \langle \sigma \exists P ; \zeta \exists P \rangle$

Peirce szerint viszont meg kell különböztetni az önmagában vett tárgyat (dinamikus tárgy), mint referenciát, illetve a jelölt tárgyat (közvetlen tárgy), amely csak a jelölés vonatkozásában képviseli a dinamikus tárgyat.

Az a különbség, melyet Saussure képez a hang és a hangkép között, ismeretelméleti szempontból teljesen analóg azzal, melyet Peirce képez a dinamikus és a közvetlen tárgy között (és mindkét redukció egyébiránt analóg a husserli fenomenológiai redukcióval: egyik esetben a fizikai hang fenoménjéről, másik esetben a jelölt objektum fenoménjéről van szó). Az, hogy a Saussure által tételezett pszichés fogalom Husserl noumenonjával (Frege jelentésével), vagy Frege képzetével azonosítható, már nem egykönnyen dönthető el. A konceptuális zűrzavarnak természetesen nem kedvez az sem, hogy Frege az idea fogalmát a képzet (a husserli kognitáció), míg Husserl (és nyomában Schütz) az interszubjektív noumenon értelmében használja.

A fent elmondottak alapján felsorolhatók azon konstituensek, melyek a <jel> reláció argumentumhelyein előfordulhatnak.

- A1 Fizikai entitásként értelmezett jelölők (mint egy fizikai hang maga).
- A2 [χ] észleletei (mint egy hangkép): s így szükségszerűen: egy észlelő számára.
- B1 Objektív (vagy interszubjektív) jelentés.
- B2 Idea (képzet)
- C1 Fizikai entitásként értelmezett jelöltek (mint egy fizikai objektum maga: a peirce-i dinamikus tárgy).
- C2 Reprézantált jelölt (a peirce-i közvetlen tárgy, voltaképp a dinamikus tárgy egy fragmentuma).

A dichotóm/trichotóm megközelítés analízise után látható, hogy a <jel> dichotóm módon tizenkét, trichotóm módon nyolcféleképpen építhető fel: ez mindösszesen húsz szerkezet⁵ - egyazon [jel] terminussal megnevezve.

A PTC jelöléseinek használatával azonban a fenti konceptuális zűrzavar és a nyomában keletkező szaporulat könnyen kezelhetővé válik.

A <jel> logikai formája a PTC szerint az (v) szerinti szerkezettel rendelkezik.

- (v) $\langle \Sigma \langle \sigma; \varsigma \rangle \rangle \ni \langle a \rangle$

Peirce nyomán a <jel> konstituenei:

⁵ Σ_D szerinti kombinációk :A1B1:A1B2:A1C1:A1C2:A2B1:A2B2:A2C1:A2C2:B1C1:B1C2:B2C1:B2C2

Σ_T szerinti kombinációk:A1B1C1:A1B1C2:A1B2C1:A1B2C2:A2B1C1:A2B1C2:A2B2C1:A2B2C2

(vi) $\Sigma_i \langle [\chi]_i; \{\chi\}_i \vee |\chi|_i \rangle$

(v) és (vi) nyomán a <jel> logikai szerkezete eképp írható fel:

(vii) $\Sigma_i \langle a_i \langle [\chi]_i; \{\chi\}_i \vee |\chi|_i \rangle \rangle$

Mint az (vii) alapján látható, a három perspektíva mindegyikét nem szükséges felhasználni egy szignifikáció leírása során: a $\Sigma \langle \sigma; \varsigma \rangle$ logikai formájából adódóan elég mindösszesen kettőt. A trichotómiából analitikusan előállítható a dichotóm és trichotóm jelkoncepciók mindegyike két döntés következtében:

I A diszjunktív [vagy] értelmezése (extenziót és/vagy intenziót jelöl)

II Az ágensre való hivatkozás értelmezése (annak explicit kimondása, hogy a szignifikáns és a szignifikátum esetében az ágens által elért entitásokról van-e szó, illetve csak annyiban, amennyiben az ágens számára elérhető).

Az 5. lábjegyzetben bemutatott húszféle kombináció mindegyike tekinthető tehát a PTC szignifikációról mondott szerkezetének paraméterezett változatának, speciális esetének.⁶

3.1.2. A <kép> explikatív analízise

A <kép> kategória a <jel> analízisének fényében a következőképp analizálandó.

A [kép] a <kép>-ként kategorizált szignifikáció szignifikánsa, amely a nyers fakultás egy töredéke: mindaz, ami a <kép>-ként kategorizált szignifikációból a természettudományok terminusaiban leírható.

A {kép} a szimbolikus fakultás töredékeként a <kép>-ként kategorizált szignifikáció intenzionálisan értelmezett szignifikátuma: ilyen lehet egy [kép] jelentése valamilyen konstitutív alap (például a KRESZ) szerint.

A |kép| a <kép>-ként kategorizált szignifikáció extenzionálisan értelmezett szignifikátuma, amely lehet:

a nyers fakultás egy töredéke, mint a |Parlament|-et ábrázoló [kép] esetében;

a pszichés fakultás egy töredéke, mint az |örömet|-et ábrázoló [kép] esetében, illetve

⁶ A behelyettesítések így ekként alakulnak:

$$\{A1\} = \{[\chi]\}$$

$$\{A2\} = \{a_i[\chi]\}$$

$$\{B1\} = \{\{\chi\}\}$$

$$\{B2\} = \{a_i\{\chi\}\}$$

$$\{C1\} = \{|\chi|\}$$

$$\{C2\} = \{a_i|\chi|\}$$

a transzcendens fakultás exempluma, mint az |Úr Jézus Krisztus|-t ábrázoló [kép] esetében.

A [kép] ebben a diszkusszióban a természettudományok terminusaiban $x:y:(z)/t$ koordináták mentén leírható⁷ entitásként tételezett.⁸

Egy «kép» leírása a [kép]-en belül szintaktikailag elkülönült elemeket különböztet meg azért, hogy az analízis segítségével olyan $f \in \Phi$ elemi tulajdonságo(ka)t tár fel, amely(ek) mentén ${}^j[\chi]_i / {}^k[\chi]_i - t^{10}$ rögzíti, s így a megkülönböztetés (${}^j[\chi]_i = {}^k[\chi]_i \vee {}^j[\chi]_i \neq {}^k[\chi]_i$) f -re artikulálható. Vagyis egy [kép] morfológiai leírása valamely Φ tulajdonságnyaláb alapján történhet úgy, hogy az elemző t szerint leírja $[\chi]_i$ töredékeit az alábbi módon:

${}^t[\chi]_i$ jelöli $[\chi]_i$ egy elemi töredékét, amely valamilyen $f \in \Phi$ tulajdonságú atomi egység.

${}^j[\chi]_i, {}^k[\chi]_i, {}^l[\chi]_i, \dots, {}^n[\chi]_i$, -ből e szerint logikai műveletekkel felépíthető $[\chi]_i$, ahol n a képpontokként (vagy másként) tételezett elemi töredékek száma:

$$[\chi]_i = {}^j[\chi]_i \cup {}^k[\chi]_i \cup {}^l[\chi]_i \cup \dots \cup {}^n[\chi]_i$$

A töredékek közti relációk leírásakor $f \in \Phi$ relációs tulajdonság. Ilyen lehet például a [komplementer szín] tulajdonság, melynek leírásakor a ${}^j[\chi]_i K_{omp} {}^k[\chi]_i$ formula arra utal, hogy a két töredék színei egymás komplementer színei.¹¹

Másrésről $[\chi]_i$ meghatározható halmazként is: $H: \{{}^1[\chi]_i, {}^2[\chi]_i, {}^3[\chi]_i, \dots, {}^{100}[\chi]_i\}$ felsorolással, ahol H egy 100 képpontból álló halmaz.¹²

⁷ Például síkfelszín esetén minden ${}^n[\chi]_i$ -megadható $x:y$ koordinátákkal. A $[16:63 {}^j[\chi]_i, 16:64 {}^k[\chi]_i]$ például két, horizontális tengelyen egymás melletti képpontot jelöl.

⁸ A diszkusszió szempontjából mellékes, hogy [állóképekről] vagy [mozgóképekről] van szó. Az fizikai tárgyként $x:y:(z)/t$ koordinátákkal leírható [kép] – ek osztályába a mozgókép is beletartozik, mégpedig az állóképekkel azonos feltételek mentén. Az(ok) a szimbólumszkéma(k), melyek mentén egy $[\chi]_i$ kép reprezentáció tud lenni, semmilyen szükségszerű megkötést nem tartalmaznak egy olyan függvényre, mely a mozgóképek esetén $x:y:(z) - t$ rendel t időpontokhoz. Mozgónak tekinthető tehát egy reprezentációt, ha van olyan t_i és t_j időpont, ahol $t_i \neq t_j$ és amelyre áll, hogy

$$(\exists {}^t[\chi]_i) ({}^t[\chi]_i \in [\chi]_i \wedge t_i {}^t[\chi]_i \neq t_j {}^t[\chi]_i)$$

A fenti állítás pusztán azt tartalmazza, hogy $x:y:(z)$ koordinátákkal leírható szintaktikai különbség van a kép egy részén két, egymástól különböző időpontban. Ez a megközelítés $x:y:(z)$ koordinátákkal meghatározott formális (vagyis tartalomsemleges) pontokhoz értékeket rendel t időpontban. Az, hogy milyen értékek is ezek, az adott L szimbólumszkéma függvényei (természetesen más f tulajdonságok értékelendők például szürkeskálás és színes képek esetén).

⁹ Ahol Φ lehet például a {szín} tulajdonságnyaláb, f pedig a [piros] szín.

¹⁰ [mozgóképek] esetén a $(t_1) {}^j[\chi]_i / (t_2) {}^j[\chi]_i$ szintén elemezhető.

¹¹ A relációs tulajdonságok maguk is analizálhatóak. A K_{omp} relációról például elmondható, hogy irreflexív, szimmetrikus, nontranszitiv, illetve a tranzitivitás a páratlan tagoknál azonosságrelációt ad a színárnyalatra:

$$\forall (x:y:(z) \times K_{omp} Y \wedge Y K_{omp} Z \supset x \equiv z$$

A <kép>-ként kategorizált szignifikáció vizsgálatakor a [kép] természettudományos terminusokkal elvben kimerítően leírható, és valamely konstitutív alap szerint szintaktikai leírása is megadható. A szignifikáció leírásához azonban szükségszerűen hozzátartozik az ágensre való hivatkozás, ebből adódóan a szignifikációként értelmezett <kép> leírásának utalnia kell a [kép] használatára. Ehhez azonban a [kép] mellett a Σ konstitutív alapra, a {kép}-re, illetve a |kép|-re való utalás is szükséges.

A Σ konstitutív alap a képi analízis irodalmában többféleképp címkézett: például [szimbólumszkéma], [reprezentációs rendszer], [kalkulus]. Az elnevezések változatossága mellett a szerzők egyetértenek abban, hogy Σ a szignifikáció azon alapja, mely szerint $[\chi]$, $\{\chi\}$, $|\chi|$ viszonya egyáltalán elgondolható.

A disszertációban elvégzett analízis a <kép> relációs tulajdonságait igyekezett feltárni. Ennek eredményeképp a következő megállapításokkal állt elő.

Minden relációk oszlopa és alapja az azonosság relációja, amely definíció szerint csak reflexív és tranzitív és szimmetrikus lehet. Az azonosság jelölhető a $[\equiv]$ szimbólummal, és értelemszerűen ugyanazon kategória azonos indexű individuumára lehet azonos ugyanazon indexű individuumával, vagyis csak és kizárólag önmagával. Egy ${}^t[\chi]_i$ tehát szintaktikai és szemantikai értelmében egyaránt különböző kategóriának minősül attól, aminek a töredéke. Az azonosságreláció az individuum tételezésének logikai előfeltétele.

Vannak olyan relációk, melyek fennállhatnak reflexíve, és másként is. Goodman szerint a $[\Sigma_{\text{Has}}]$ például ilyen reláció.

Elkülöníthetők továbbá olyan relációk, amelyek fennállhatnak a kategorizált, és annak ugyanazon kategórián belüli töredéke(i) között. Egy $[\chi]_i$ és ${}^a[\chi]_i$, ${}^b[\chi]_i$, ... ${}^n[\chi]_i$ közötti relációk azok, amelyek $[\chi]_i$ koherenciájáért felelősek: ugyanez elmondható az individuális objektumra, az extenzióra: egy $|\chi|_i$ és ${}^a|\chi|_i$, ${}^b|\chi|_i$, ... ${}^n|\chi|_i$ közötti relációk azok, amelyek $|\chi|_i$ koherenciájáért felelősek (vagyis az individuum állandó például annak ellenére, hogy temporális töredékei t -re indexelhetők.) Ugyanígy: az, hogy egy $\{\chi\}_i$ és ${}^a\{\chi\}_i$, ${}^b\{\chi\}_i$, ..., ${}^n\{\chi\}_i$ közötti relációk azok, amelyek $\{\chi\}_i$ koherenciájáért felelősek, következik ${}^a\{\chi\}_i$, ${}^b\{\chi\}_i$, ..., ${}^n\{\chi\}_i \ni \{\chi\}_i$ -ből.

Van értelme a relációkról úgy beszélni, mint amelyek azonos kategória különböző indexű elemei között állnak fenn, ilyen lehet például a $\langle {}^a[\chi]_i ; {}^b[\chi]_i \rangle$, vagy a $\langle [\chi]_i ; [\chi]_j \rangle$ és így tovább. Ez nevezhető azonos (kategoriális) alapú összehasonlításnak, vagyis a kategória strukturálásáért felelős relációk osztályának, mert a strukturáltság növekedése – vagyis a komplexitás – épp az ilyen relációk eredménye.

¹² Amely halmaz lehet rendezett: az $n+1(x+1:y)$ függvény például az x tengely mentén.

Lehetségesek továbbá kategóriák közötti relációk is, és a $\Sigma\langle\sigma;\zeta\rangle$ szerkezetek épp ilyen típusú relációk. $\Sigma\langle\sigma;\zeta\rangle$ ugyanis a különböző kategóriák közötti elérhetőségi relációként is értelmezhető: ezek a relációk felelősek egyrészt a kategorizálásért; ugyanakkor lehetővé teszik a kategóriák elérhetőségét egy másik kategóriából. Tipikusan ilyen a $\langle[\chi]_i; |\chi|_i\rangle$ ¹³

Posztulálható olyan reláció is, amely sem különböző kategóriák individuális objektumai, sem pedig azonos kategórián belüli halmazok között nem létesít elérhetőséget, ellenben tartalomsemleges függvényként két (vagy több) kategória közötti leképezésért felelős *általában*. Az Σ -ra vonatkozó relációk például ilyenek tekinthetők.

Reláció fennálhat relációk között is, ilyen például a hasonlóság relációja a különbözőséggel.

Minden relációk boltozata, hogy minden relációban van mindennel.¹⁴

3.1.3. A képi reprezentációk ismeretelméleti státuszáról

Az $\langle\text{jel}\rangle$ és a $\langle\text{kép}\rangle$ analízisét követően a disszertáció mellett érvel, hogy a képek ismeretelméleti státusza összemérhető a szimbolikus reprezentációs rendszerek ismeretelméleti státuszával.

A képek episztemikus státuszának elismerése vezeti a diszkussziót H2 fontosságának felismerésére, ugyanis az ikonológia PTC-ben való explikációjának a szerző véleménye szerint a kommunikációkutatás szempontjából is jelentős ismeretelméleti hozadéka van.

Az ezt követő analízis funkciója kettős. Egyfelől konnektív analízisként a PTC-ből származtatott, e diszkusszió szempontjából relevánsnak tekintett analizandumainak gráfelméleti analizánsait adja, s ennyiben gráfelméleti elérhetőséget biztosít a PTC-hez. Másfelől, mint ikonikus reprezentációs rendszer, példázza a diszkusszió ikonikusra vonatkoztatott ismeretelméleti alapállását.

3.2. H2 diszkussziójáról

H2 előkészítéseként az [ikon], illetve a [szimbólum] kifejezések analízisei következnek.

¹³ A PTC szerint $\Sigma\langle\sigma;\zeta\rangle$ olyan elérhetőségi reláció, amely két eset közti elérhetőségeként értelmezett: a szignifikánsból, mint esetből a szignifikáció eredményeképpen a szignifikátum, (mint egy másik eset) elérhető.

¹⁴ ...beleértve saját magát. A reláció kategóriája tágabb, mint a kapcsolat kategóriája: amely dolgok között nincs kapcsolat, azok közt pont ez a reláció áll fenn.

- 3.2.1. Az [εἰκῶν] és a [σύμβολον] kifejezések analízise során az analizandum a görög kifejezéseket tartalmazó szótárak szócikkeiből áll, az analizánsok pedig az analízist megelőzően bevezetett perspektíva szerint megszorított természetes magyar nyelv szerint állnak elő. Az analízis e formája voltaképpen konceptuális.

A dolgozatban megkísérelt analízis összefoglalásából látszik, hogy az [εἶδωλον] az ikonikus (képi, vizuális) kommunikáció folyamatában elsősorban a megismerő aktivitására koncentrál, és a látás/tudás aktusából inkább a látó/tudó ágens szerepét hangsúlyozza. A szignifikációban az ágens szerepe a szignifikáns tekintetében konstitutív, legyen az akár percepció, akár mentális művelet eredménye. Így lehet az, hogy az [εἶδωλον] jelentésárnyalatai közül háttérbe szorul a passzív szemlélődés, és sokkal inkább a látás/tudás aktív, konstruktív aspektusai kerülnek előtérbe. Ugyancsak háttérbe szorul a megismerés tárgya. A [képet alkot magának] jelentésárnyalata mindezt tökéletesen példázza, ahogy azt is, hogy a keresztény kultúrában az [εἶδωλον] egyértelműen bálványt, ember alkotta istent jelent. Az [εἶδωλον], mint a fenti analízisből látszik, valamennyi szóösszetételben a {bálvány} jelentésben szerepel. Az [εἰκῶν] kifejezés az [εἶδωλον]-nal szemben nem a látás/tudás aktusából származtatható, hanem a [hasonlít] tőből, így a megismert itt sokkal hangsúlyosabb szerepet tölt be, a megismerő pedig háttérbe szorul. Az ikonikus (képi, vizuális) kommunikáció azon aspektusát fejezi ki, amely a szignifikátum és a szignifikáns közti viszonyt írja le. Az ágens szerepe itt – [εἶδωλον]-nal ellentétben – a konstatálás, ami egyúttal azt is jelenti, hogy az ikonikus szignifikáció igazságértéke az ikon vonatkozásában – ontológiai értelemben – független az azt értelmező ágenstől, míg az idol esetében az igazságértéket az ágens határozza meg.

- 3.2.2. A dolgozatban ezt követően az [ikon], illetve [szimbólum] kifejezések szemiotikai használatát vizsgáló analízis következik. Különösen az ikon kifejezés az, amely Peirce nyomán honosodott meg a szemiotikai gondolkodásban és kétségtelenül e szerző koncipiálása tekinthető a legrészletesebbnek. A diskusszióban prezentált analízis voltaképp mindkét terminus esetében kétszintű.

Az első szinten az analizandum Peirce ikonra, illetve szimbólumra vonatkozó meghatározásaiból kerül ki, az analizánsok pedig a természetes magyar nyelven íródnak: ez voltaképpen fordítás.

A második szinten a diskusszió megpróbálkozik a definíciók soksága közti összefüggések feltárásával. Az analizandumot itt az első szint analizánsai konstituálják, az analizánsok pedig a PTC szerint kerülnek lejegyzésre. Az analízis e formája nem-reduktív logikai analízisnek tekinthető.

Az analízis eredményét foglalja össze a következő lapon található táblázat.

Semleges: hasonlít	$\Sigma_{\text{Has}} \langle [x]_i \mid x \mid_i \rangle$
Részesedés	$\Sigma_{\text{Has}} \langle \langle \{x\}_i \mid [x]_i \rangle \leftrightarrow \langle \{x\}_i \mid x \mid_i \rangle \rangle$
Meghatározott tárgya által saját természeténél fogva	$\Sigma_{\text{Has}} \langle \langle \{x\}_i \mid x \mid_i \rangle \rightarrow \langle \{x\}_i \mid [x]_i \rangle \rangle$
Alkalmazás	$\Sigma_{\text{Has}} \langle \langle a_i \mid \{x\}_i \mid x \mid_i \rangle \Rightarrow \langle a_i \mid \{x\}_i \mid [x]_i \rangle \rangle$
Helyettesít (bármí-bármit)	$\Sigma_{\text{Has}} \langle x_i \mid x_j \rangle \supset \Sigma_{\text{Hely}} \langle x_i \mid x_j \rangle$
Interpretáns lehet maga az objektum	$\exists x \langle \{x\} \equiv \mid x \mid \rangle$
Az ikon <i>létezése</i> :	$[x]_i \Rightarrow \Sigma_i \langle [x]_i \mid x \mid_i \rangle$
Az ikon <i>működése</i> :	$\langle \exists \mid x \mid_i \rangle \langle \Sigma_i \langle [x]_i \mid x \mid_i \rangle \rangle$
Tiszta ikon	$\langle \forall \{x\} \rangle \langle \{ [x]_i \} \equiv \{ \mid x \mid_i \} \rangle$
Interpretáció szerinti	$\Sigma_{\text{Has}} \langle \langle a_i \mid \{x\}_i \mid x \mid_i \rangle \Rightarrow \langle a_i \mid \{x\}_i \mid [x]_i \rangle \rangle$
Birtokolja <i>azt</i> a tulajdonságot, ami jelölővé teszi	$\langle \exists \{x\} \rangle \langle \Sigma_i \langle \{x\}_i \mid [x]_i \rangle \rangle \wedge \Sigma_i \langle \{x\}_i \mid x \mid_i \rangle \leftrightarrow \Sigma_i \langle [x]_i \mid x \mid_i \rangle$
Intelligibilis kapcsolat	$\Sigma_{\text{Int}} \langle [x]_i \mid x \mid_i \rangle$
Predikátumok azonosága	$\langle \exists \{x\} \rangle \langle \{ [x]_i \} \equiv \{ \mid x \mid_i \} \rangle$
Relációkat reprezentál önmaga által	$\Sigma_{\text{Has}} \langle \langle \langle [x]_i^i \mid [x]_i^j \mid \dots \mid [x]_i^n \rangle \rightarrow \langle \mid x \mid_i^i \mid \mid x \mid_i^j \mid \dots \mid \mid x \mid_i^n \rangle \rangle \rangle$

3.2.3. A második hipotézis diszkusszióját azon konnektív analízis zárja, melynek analizandumait ikonteológiai szempontból releváns szövegek, analizánsait pedig a PTC szimbólumszkémája szerint reprezentált szövegek adják.

A diszkusszió kiindulópontjaival összhangban az Ikonról szóló állítások kontextusát a dolgozat az Egyház hagyományában jelöli meg. Az Ikonnak a dolgozatban megkísérelt analízise ezért nem pusztán az analizandumként tekinthető reprezentációk, hanem e reprezentációkhoz tartozó jelentések és extenziók vonatkozásában is igyekezett tekintetbe venni, sőt, érvényesíteni a hagyományba ágyazottság tényét. Az analízist a szerző akkor és csak akkor tekinti megvalósultnak, ha az ⟨Ikon⟩ analizánsai és analizandumai mind intenzionális, mind extenzionális értelemben azonosként konceptualizálhatók.¹⁵

Az ⟨Ikon⟩ analíziséhez szükséges konstituensekről

Az ⟨Ikon⟩ e diszkusszióban mint szignifikáció van elgondolva, és a dolgozatban eddig tárgyalt kategóriák felhasználásával, kategóriaszűkítéssel származtatható: minden ugyanis, ami Ikon, az kép, és minden, ami kép, az jel. Ugyanakkor természetesen nem minden jel egyúttal kép, ahogyan nem minden kép Ikon.

(i) $\langle \text{jel} \rangle \subset \langle \text{kép} \rangle \subset \langle \text{Ikon} \rangle$

A kategóriák közti relációra a valódi részhalmaz relációs tulajdonságai érvényesek. Ennek következtében a ⟨jel⟩ logikai szerkezetéről elmondottak szükséges, de nem elégséges konstituensei a ⟨kép⟩ logikai szerkezetéről elmondottaknak; és ez *mutatis mutandis* érvényes a ⟨kép⟩ és az ⟨Ikon⟩ relációjára. A jel felől az Ikon felé irányuló kategóriaszűkítés ezért egyrészt a jelre és a képre (s mint ezek valódi részhalmazára: az Ikonra) kategoriálisan jellemző relációs tulajdonságokat tárja fel, másrészt az Ikonra specifikusan jellemző tulajdonságokat igyekszik megállapítani.

Az Ikon, mint jel

Az Ikon, mint jel, a ⟨jel⟩ logikai szerkezetével rendelkezik.

(i) $\langle \text{Ikon} \rangle \equiv \langle \Sigma \langle \sigma; \varsigma \rangle \rangle$

ahol a ⟨Σ⟩; a ⟨σ⟩; a ⟨ς⟩ az ⟨Ikon⟩ szükségszerű konstituensei. Ez azt jelenti, hogy amennyiben az ⟨Ikon⟩ kategória lehetséges értékeként létezik a ⟨Ikon⟩_i ≡ ⟨Krisztus Pantokrátor⟩ paraméter, úgy szükségszerűen létezik az a Σ_i konstitutív alap (történetesen: az ikonfestészeti kánon), amely alapján a - szintén szükségszerűen

¹⁵ Ebből az alapállásból számos következmény adódik, melyek közül a legfontosabb, hogy az [Ikon] kifejezést tartalmazó szignifikációk és kommunikációk szükségszerűen utalást tartalmaznak a transzcendens fakultásra. A soron következő analízis e végett nem tekinti feladatának, hogy az Ikon értelmezését esztétikai, művészettörténeti, politikai, szociológiai vagy pszichológiai nyelvhasználat segítségével megkísérlő számos elméleti munkára reflektáljon, sőt az efféle analízist – alapállásánál fogva – elvettnek (és nem pusztán reduktívnek) tartja.

létező - Krisztus-Pantokrátor-reprezentációk egy paramétere - például a vlagyimiri Uspenszkij Székesegyházban található [Krisztus Pantokrátor] reprezentáció - , valamint a (megintcsak szükségszerűen létező) szignifikátum létezik.

Amennyiben $\Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle$ érvényes, és $\langle \sigma \rangle$, akkor $\langle \zeta \rangle$:

$$(ii) \quad \Sigma_i \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \langle \sigma \rangle \supset \langle \zeta \rangle$$

Az Ikon, mint kép

A képre jellemző kategoriális tulajdonságok a $\langle \text{kép} \rangle$ relációs természetéből adódóan átszármaznak az Ikonra. Így az [Ikon] az $\langle \text{Ikon} \rangle$ -ként kategorizált szignifikáció szignifikatívja, amely a nyers fakultás egy töredéke: mindaz, ami az $\langle \text{Ikon} \rangle$ -ként kategorizált szignifikációból a természettudományok terminusaiban leírható. Az {Ikon} a szimbolikus fakultás töredékeként az $\langle \text{Ikon} \rangle$ -ként kategorizált szignifikáció intenzionálisan értelmezett szignifikátuma: ilyen lehet egy [Ikon] jelentése valamilyen konstitutív alap (tipikusan: az ikonfestészeti, illetve a teológiai kánon) szerint. Az $| \text{Ikon} |$ az $\langle \text{Ikon} \rangle$ -ként kategorizált szignifikáció extenzionálisan értelmezett szignifikátuma.

Az Ikont specifikáló tulajdonságok

A kategóriaszűkítés e pontján a disszertáció számba veszi azon tulajdonságokat, amelyek – az ikonfestészet alapjául szolgáló konstitutív alap, vagyis az Ikonfestészeti kánon szerint – az Ikonra specifikusan (és nem mint a $\langle \text{jel} \rangle$ és $\langle \text{kép} \rangle$ kategóriák részalmazaként: generikusan) jellemzők.¹⁶

Az Ikon olyan jel, melynek konstitutív alapja az ikonfestészeti kánon $[\Sigma_{IK}]$.

$$(i) \quad \Sigma_{IK} \langle \sigma; \zeta \rangle$$

Amennyiben $\Sigma_{IK} \langle \sigma; \zeta \rangle$ érvényes, és $f\sigma$, akkor a $f\zeta$.¹⁷

$$(ii) \quad \Sigma_{IK} \langle \sigma; \zeta \rangle \wedge \Sigma_{IK} \langle \{ \chi \}_i; \langle \sigma \rangle \rangle \Rightarrow \Sigma_{IK} \langle \{ \chi \}_i; \langle \zeta \rangle \rangle$$

¹⁶ Az Ikon tehát - analitikus értelemben - nem azonosítható sem a jellel, sem a képpel, miközben minden, ami a jelre és a képre igaz, igaz az Ikonra is. Ez egyben azt is jelenti, hogy az [Ikon] használata mindig analitikusabb, mint a [jel] vagy a [kép] használata, noha nem szükségszerű, hogy minden kontextusban erre az analitikus szintre van szükség. Így nem meglepő, ha olykor az $| \text{Ikon} |$ -ra a [jel] vagy a [kép] reprezentációkkal történik referálás. Ez tökéletesen megfelelő például, ha az Ikont egy analízis a jelölt dologtól magától óhajtja megkülönböztetni (mint az eucharisztia esetében). Ekkor az Ikon és az eucharisztia közti differencia eldönthető a jel szintjén is: elégséges arra utalni, hogy az eucharisztia maga az extenzió (Krisztus teste), míg az Ikon jel (és a jelre jellemző logikai szerkezettel rendelkezik). Hasonlóan, ha egy ismeretelméleti kérdés arra irányul, hogy mi a szent szövegek és az Ikon viszonya, az Ikont a szövegektől megkülönböztető jellegzetességek megvilágításához elégséges a [kép] kifejezés használata.

¹⁷ Amennyiben a szignifikátum az $| \text{Ikon} |$, a Σ_{IK} szignifikációs rendszerben $\langle \sigma; \zeta \rangle$ úgy rendezhető, hogy amennyiben egy $\{ \chi \}_i$ inskripció alkalmazható $\langle \sigma \rangle$ -ra, úgy a strukturális izomorfia alapján alkalmazható $\langle \zeta \rangle$ -ra is.

A (ii) úgy értelmezendő, hogy amennyiben az ikonfestészeti kánon alapján egy reprezentációnak megfelel egy extenzió, úgy a reprezentáció fennállása egyúttal maga után vonja a reprezentált esetet.

Az Ikon szignifikánsa a nyers fakultás egy fragmentuma, szignifikátuma pedig a transzcendens fakultás.

$$(iii.i) \quad \Sigma_{IK} \langle [X]; |X| \rangle$$

$$(iii.ii) \quad \Sigma_{IK} \langle \langle \sigma \rangle \ni B; \langle \zeta \rangle \ni T \rangle$$

A fenti esetekben a szignifikáció típusa osztentatív. Az Ikon azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a szignifikátum (valamilyen mértékben) egy szimbolikus eseten keresztül mutakozzék a szignifikánsban. Ez azonban nem jár az osztentatív - az extenzió megjelenésének - felszámolásával (ellenkező esetben a szignifikáció többé nem tekinthető Ikonnak). Az osztentatív konstituensein kívül szimbolikus esetet is magában foglaló szignifikáció típusa szakrális. Az Ikon így osztentatív és szakrális (az osztentatív és a szimbolikus komplexeként értett) szignifikáció eseteként is működhethet.

$$(iv.i) \quad \Sigma_{IK} \langle [X]; \{X\}; |X| \rangle$$

$$(iv.ii) \quad \Sigma_{IK} \langle \langle \sigma \rangle \ni B; \langle \zeta \rangle \ni S; \langle \sigma \rangle \ni S; \langle \zeta \rangle \ni T \rangle$$

4. A DISZKUSSZIÓ EREDMÉNYEIRŐL

Ez a diszkusszió voltaképp egyetlen kategóriaszűkítést kísérel meg – lehetőségeinek függvényében következetesen – végigvinni a célból, hogy az olvasót a jel analízisén keresztül a kép, majd a kép analízisén keresztül az Ikon vonatkozásában tárgyalható ismeretelméleti kérdések felé vezesse.

Analitikus módszereinek ismertetése után a diszkusszió bevezeti az analízis során interlingvaként használt szimbólumszkéma, a PTC egy paraméterezett változatát. Az interlingva birtokában néhány szemiotikai, majd képi analízissel foglalkozó szöveg explikációját kísérli meg. A jel és a kép analízisét követően a diszkusszió igyekszik hozzájárulni a két kategória konstituenseinek és relációs tulajdonságainak tisztázásához.

Az Ikonokról szóló orthodox tanítás elérhetővé tételét megelőzően a dolgozat az ikonikus szignifikatív rendszerek ismeretelméleti megalapozásáról értekezik, majd egy gráfelméleti modell formájában bevezeti az ilyen rendszerek egy példányát. Az ikonikus és a szimbolikus reprezentációs rendszerek ismeretelméleti összevetése – vagy legalábbis: ismeretelméleti különállásuk kimutatása –, mint matematikai-logikai probléma, analógiába állítható a szimbolikus és az ikonikus reprezentációs rendszerek episztemikus sajátosságainak felismerésének teológiai problémájával. Ezen túllépve jut a dolgozat az orthodox Ikont specifikáló tulajdonságok konceptuális elemzéséhez.

A [túllépve] kifejezés a fenti mondatban a disszertáció azon törekvésére utal, hogy benne a már explikált problémák nem vetődnek fel újra, csak abban az esetben, ha a(z általában komplexebb) új eset egy régebbi (már problematizált) eset deskripciója során használt fogalomkészlet (analitikus szintje) az új eset kielégítő deskripciójára nem alkalmas. Az alacsonyabb sorszámú fejezetekben bevezetett megállapítások így külön említés nélkül is vonatkoznak a magasabb sorszámú fejezetekben foglaltakra – az ezzel ellentétes irányú következtetés azonban nem érvényes.

A jel, a kép és az Ikon PTC szerinti analízisét a dolgozat szerzője elvégzettnek, így a H1-H2 hipotéziseket korroborálnak tekinti.

E dolgozat kiindulópontjait, módszereit és eszközeit tekintve is következetesen szándékozott eljárni. A diszkusszió ez ügyben háromféle ígérennyel lépett fel. Először is, arra törekedett, hogy a benne megfogalmazott, Ikonokra vonatkozó állítások az ikonteológiával összhangban kerüljenek kifejtésre. Másodszor, a bevezetésben rögzített analitikus módszerek alkalmazásában a koherencia megőrzését és a konceptuális zűrzavar csökkentését tűzte ki célul. Harmadszor, az interlingvaként használt PTC, illetve a gráfelméleti modell esetében a gráfelmélet alapvetéseivel is összhangra törekedett. E fenti három diszpozíció realizálódása tekintetében felmerülő

minden problémát a diszkusszió szerzője intern, egyéb problémákat extern perspektívájú problémának tekint.

5. FÜGGELÉK

5.1. A diskusszióban alkalmazott szimbólumok

\exists	Az egzisztenciális kvantor szimbóluma
\forall	Az univerzális kvantor szimbóluma
\square	A szükségeszerű modális operátor szimbóluma
\diamond	A lehetséges modális operátor szimbóluma
\neg	A negáció szimbóluma
\wedge	A konjunkció szimbóluma
\vee	Az alternáció szimbóluma
$/$	A különbségképzés műveleti szimbóluma
\perp	A Sheffer-művelet szimbóluma
\equiv	Az azonosság relációjának szimbóluma
$;$	A szemantikus reláció szimbóluma
\therefore	A logikai következmény szimbóluma
\rightarrow	A materiális implikáció szimbóluma
\rangle	A konvencionális implikáció szimbóluma
\leftrightarrow	A bikondicionálás szimbóluma
\supset	A kondicionálás szimbóluma
\Rightarrow	Az entailment szimbóluma
\ni	Az eleme reláció szimbóluma
\notin	A nem-eleme reláció szimbóluma
\subset	A részhalmaza reláció szimbóluma
\cap	A metszetképzés műveletének szimbóluma
\cup	Az unióképzés műveletének szimbóluma
\circ	A konkatenáció műveletének szimbóluma
$,$	A konjunkció szimbóluma osztályok megadásánál
$\langle \rangle$	A bennfoglalt kategóriájának szimbóluma
$[]$	A bennfoglalt reprezentációs olvasatának szimbóluma
$\{ \}$	A bennfoglalt intenzionális olvasatának szimbóluma
$ $	A bennfoglalt extenzionális olvasatának szimbóluma
χ_i	A χ kategória i exemplumának szimbóluma
χ^i	A χ kategória i fragmentumának szimbóluma
χ_j^i	A χ kategória i exemplumának j fragmentumának a szimbóluma

5.2. A diszkusszióban érvényesített redundanciaszabályok

5.2.1. Paraméter-jelölést tartalmazó formulák esetében a kategóriát jelző szimbólumok elhagyhatóak.

$$\{[\langle \chi_i \rangle]\} \equiv \{[\chi_i]\}$$

$$\{[{}^i \langle \chi \rangle]\} \equiv \{[{}^i \chi]\}$$

5.2.2. A bennfoglalt olvasatára utaló szimbólumot tartalmazó formulák esetében a kategóriát jelző szimbólumok elhagyhatóak.

$$\{[| [\langle \chi \rangle |]]\} \equiv \{[| \chi |]\}$$

5.2.3. A bennfoglalt olvasatára utaló szimbólumot nem tartalmazó formulák esetében a konstituens szimbólumok kategóriára utalnak, ezért a kategóriát jelző szimbólumok elhagyhatóak.

$$\{[\langle \Sigma(\langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle) \rangle]\} \equiv \{[\langle \Sigma \langle \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle \rangle]\} \equiv \{[\langle \Sigma \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle]\}$$

5.3. A redundanciaszabályok érvényesítése kondenzációs és konfirmációs eljárásokat tesz lehetővé:

Kondenzáció

$$\{[\langle \chi_i \rangle]\} \rightarrow \{[\chi_i]\}$$

$$\{[{}^i \langle \chi \rangle]\} \rightarrow \{[{}^i \chi]\}$$

$$\{[| [\langle \chi \rangle |]]\} \rightarrow \{[| \chi |]\}$$

$$\{[\langle \Sigma(\langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle) \rangle]\} \rightarrow \{[\langle \Sigma \langle \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle \rangle]\} \rightarrow \{[\langle \Sigma \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle]\}$$

Konfirmáció

$$\{[\chi_i]\} \rightarrow \{[\langle \chi_i \rangle]\}$$

$$\{[{}^i \chi]\} \rightarrow \{[{}^i \langle \chi \rangle]\}$$

$$\{[| \chi |]\} \rightarrow \{[| [\langle \chi \rangle |]]\}$$

$$\{[\langle \Sigma \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle]\} \rightarrow \{[\langle \Sigma \langle \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle \rangle \rangle]\} \rightarrow \{[\langle \Sigma(\langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle) \rangle]\}$$

5.4. Behelyettesítési szabály

A változók $[i, j, \dots, n)$ a formulákban behelyettesíthetőik individuumnevek jelöléseivel, így például $a[\Sigma_{Has} \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle]$ a $[\Sigma_i \langle \sigma \rangle; \langle \varsigma \rangle]$ formulából származtatható. A változók logikai pozícióiban szereplő terminusok nem tartoznak a PTC lexikájához.

6. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BIBLIOGRÁFIÁJA

ALBERTI Gábor: Matematika a természetes nyelvek leírásában. Tinta Könyvkiadó, 2006.

ALLÉN, S. (ed.): Possible Worlds in Humanities, Arts and Sciences: Proceedings of Nobel Symposium 65. New York and Berlin: de Gruyter, 1989

ALLWEIN, G. and BARWISE, J. (eds.): Logical Reasoning with Diagrams. Oxford University Press, 1996.

ARISZTOTELÉSZ. Poétika, Kategóriák, Hermeneutika. Kossuth Kiadó, 1997.

ARISTOTLE: The Categories, On Interpretation, Prior Analytics. Harvard University Press, 1962.

ASHLINE, W. L.: 'The problem of impossible fictions.' Style 29, 215–234, 1995.

AYER, A. Y.: Language, Truth and Logic, New York: Dover, 1936.

ΑΓΪΟΥ ὍΡΟΥΣ (Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὅρους: Συγκριτική μελέτη μεταφράσεως ὄρων τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα (A Study of English Orthodox Theological Terms Compared to the Original Greek), 2004. <http://orthodoxinfo.com/general/orthodox-terms.pdf> (2011.01.21.)

BARBER, Charles: Contesting the Logic of Painting. Art and Understanding in Eleventh-Century Byzantium. Brill, Leiden-Boston, 2007.

BARNARD, Leslie: The Theology of Images in.: BRYER, A. – HERRIN, J. 1975.

BARWISE, John – PERRY, John: Situations and Attitudes. MIT Press, 1983.

BARWISE, J. and ETCHEMENDY, J.: Visual Information and Valid Reasoning, in ALLWEIN, G. and BARWISE, J., 1996.

BAYNES, Norman H.: Byzantine Studies and Other Essays. Greenwood Press, 1955.

BENNETT, John G.: Depiction and Convention. In The Monist, 1974:58:2. Magyarul: Ábrázolás és konvenció in HORÁNYI 2003, 171-184.

BÉRES István – HORÁNYI Özséb (szerk.): Társadalmi kommunikáció. Osiris Kiadó, 1999.

BLACK, Max.: Caveats and Critiques. Philosophical Essays in Language, Logic, and Art. Cornell University Press, 1975.

BLACK, Max: The Nature of Mathematics. A Critical Survey. The Humanities Press, New York, 1950.

- BLACK, Max: The Nature of Representation (in BLACK 1975). Magyarul: A reprezentáció természete in HORÁNYI 2003, 119-148.
- BLOOM, Anthony: God and Man. St Vladimir's Seminary Press, 1983.
- BRENNER, Joseph E.: Logic in Reality. Springer Science, 2008.
- BRÉHIER, Louis: A bizánci birodalom intézményei. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2003 *eredetileg*: Les institutions de l'empire byzantin, Albin Michel Publish, Paris, 1949.
- BROUWER, L.: Intuitionistische splitsing van mathematische gronbegripper. *Nederl.Ak. Wetensch. Verslagen*, 32, 877-80. 1923.
- BROUWER, L.: Intuitionistische Zerlegung Mathematischer Grundbegriffe. *Jahresber Dtsch. Math. Ver.* 33, 251-60. 1925.
- BROUWER, L.: Collected Works, Vol. 1. Philosophy and Foundations of Mathematics. Amsterdam, North-Holland, 1975.
- BROWN, J.: Proofs and pictures, *British Journal for Philosophy of Science* **48** :161–180., 1997.
- BROWN, Keith (ed.in chief): Encyclopedia of Language and Linguistics. 2nd Edition. Elsevier, 2006.
- BRYER, A. – HERRIN, J. (eds.): Iconoclasm. Papers given at the Ninth Spring Symposium of Byzantine Studies. University of Birmingham, 1975.
- BUGÁR M. István: Szakrális képzőművészet a keresztény ókorban. Paulus Hungarus. Kairosz Kiadó 2004.
- BUNN, Robert: Infinite Sets and Numbers. University of British Columbia, 1974.
- BUNNIN, Nicholas AND JIYUAN, Yu: The Blackwell Dictionary of Western Philosophy. Blackwell Publishing, 2004.
- BURGESS, John P.: Mathematics, Models and Modality. Cambridge University Press, 2008.
- BYCHKOV, Victor: The Aesthetic Face of Being: Art in the Theology of Pavel Florensky. St. Vladimir's Seminary Press, 1993.
- CANTOR, Georg: Gesammelte Abhandlugen: Mathematischen und Philosophischen Inhalts. Ed. Ernst Zermelo, 1932; rpt., Hildesheim:Olms, 1962.
- CANTOR, Georg: Contributions to the Founding of the Theory of Transfinite Numbers. Dover Publications, 1915. (Eredetileg: Beiträge zur Begründung der transfiniten Mengenlehre; in. *Mathematische Annalen*, 1895, 1987.)

- CARNAP, Rudolf: 'Empiricism, Semantics and Ontology' (1950), in *Meaning and Necessity*, Chicago, IL: University of Chicago Press; 2nd ed., 1956.
- CARNAP, Rudolf: *Meaning and Necessity. A Study in Semantics and Modal Logic. Second Edition.* The University of Chicago Press, [1956], 1967.
- CHAGROV, Alexander – ZAKHARYASCHEV, Michael: *Modal Logic.* Clarendon - Oxford University Press, 1997.
- COBLEY, Paul (ed.): *The Routledge Companion to Semiotics.* Routledge, 2010.
- CSÁSZÁR Ákos: *Bevezetés az általános topológiába. Akadémiai Kiadó, 1970.*
- DALEY, Robert: *Introduction to Theory of Computation.* University of Pittsburgh, Pittsburgh, PA 15260.
- DAUBER, Joseph Warren: *Georg Cantor. His Mathematics and Philosophy of the Infinite.* Princeton University Press, 1979, 1990.
- DAVIES, A. – ELDER, C. (eds): *The Handbook of Applied Linguistics.* Blackwell Publishing, 2004.
- DIESTEL, Reinhard: *Graph Theory. Springer-Verlag Heidelberg, N.Y. 2005.*
- DONNEGAN, James: *A New Greek and English Lexicon.* Boston: Hilliard, Gray and Co., New York: G. and C. Carvill and Co., 1838.
- DRAGAS, G.D.: *Ecclesiasticus II: Orthodox Icons, Saints, Feasts And Prayer.* Orthodox Research Institute, 2005.
- DRETSKE, Fred: *Seeing and Knowing.* The University of Chicago Press, 1969.
- DUMMETT, M.: *Elements of Intuitionism,* Oxford: Clarendon Press, 1977.
- DUMMETT, M.: *A metafizika logikai alapjai.* Osiris Kiadó, 2001. (*The Logical Basis of Metaphysics.* Harvard University Press, 1991.)
- DURAND, Gilbert: *A vallásos ember és szimbólumai.* In.: RIES 2003.
- EVANS, R.: *The Return of the Visual,* in JOHNSON, L. and LOOMES, M. (eds.): *The Mathematical Revolution Inspired by Computing,* Oxford University Press, pp. 33– 46., 1991.
- EVDOKIMOV, Michael: *Light from the East: icons in liturgy and prayer.* Paulist Press, 2004.
- EVDOKIMOV, Paul: *The Struggle with God.* Paulist Press, 1966.

FEIBLEMAN, James K.: An Introduction to the Philosophy of Charles S. Peirce. The MIT Press, 1970.

FLORENSKY, Pavel: Beyond Vision. Essays on the Perception of Art. Reaktion Books, 2002.

FLORENSKY, Pavel: The Pillar and Ground of Truth: *an Essay on Orthodox Theodicy in Twelve Letters*. Princeton University Press, 2004. (*Sztołp i utverzsgyenyije isztyini*. M., 1914.)

FLORENSKIJ, Pavel: An den Wasserscheiden des Denkens. Ein Lesebuch [At the Watersheds of Thought. A reader], eds: Sieglinde and Fritz Mierau. Berlin 1994 [2nd edition].

FLORENSZKIJ, Pavel: Az ikonosztáz. Typotex, 2005. (ИКОНОСТАС. Искусство, Москва, 1994.).

FLOROVSKY, George: Christianity and Culture. Collected Works Vol II. Nordland Publishing Co, 1974.

FLOROVSKY, George: Holy Icons. *Creation and Redemption*. Collected Works Vol III. Nordland Publishing Co, 1976.

FOMENKO, A.: Visual Geometry and Topology, Springer Verlag, Berlin, 1994.

FREGE, Gottlob: Begriffsschrift: eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens. Halle, 1879.

FREGE, Gottlob: Über Sinn und Bedeutung. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik, NF 100, S. 25-50, 1892.

FREGE, Gottlob: Logika, szemantika, matematika. Válogatott tanulmányok. Gondolat Kiadó, 1980.

FREGE, Gottlob: Logikai vizsgálódások. Osiris Kiadó, 2000.

FREGE, G.: 'On the Foundations of Geometry' (1903,1906), in B. McGUINNESS (ed.) Collected Papers on Mathematical Logic and Philosophy, Oxford: Blackwell, 1983.

FINE, Kit: Modality and Tense. Oxford University Press, 2005.

G.A.E.L. : A Greek and English Lexicon, Second Edition. Boston: Hillard, Gray, Little and Wilkins, 1829.

GIAQUINTO, M.: Visualizing as a Means of Geometrical Discovery, *Mind and Language* 7 : 382–401., 1992.

GIAQUINTO, M.: Epistemology of Visual Thinking in Elementary Real Analysis, *British Journal for Philosophy of Science* 45 :789–813., 1994.

GLASGOW, J., NARAYANAN, N. H. and CHANDRASEKARAN, B. (eds.): Diagrammatic Reasoning. Cognitive and Computational Perspectives, AAI Press/The MIT Press, 1995.

GLOCK, Hans-Johann: What is Analytic Philosophy? Cambridge University press, 2008.

GOLDFARB, Warren: "Logic in the twenties: the nature of the quantifier." In *Journal of Symbolic Logic* 44(3), 351–368., 1979.

GOMBRICH, E. H.: Meditations on a Hobby Horse, or the roots of Artistic Form, in.: WHITE, L.L. (ed.): Aspects of form. Indiana University Press, 1951. Magyarul: Elmélkedés egy vesszőparipáról, avagy a művészi forma gyökerei, in HORÁNYI 2003, 23-37.

GOMBRICH, E. H.: Művészet és illúzió. A képi ábrázolás pszichológiája. Gondolat, 1972. (*Art and illusion: A Study in the Psychology of Pictorial Representation*. Phaidon, 1960.)

GOODMAN, Nelson: Languages of Art. The Bobbs-Merrill Co. Inc., 1968; Hackett Publishing Company, INC. 1984.

GREIMAS, Algirdas Julien: On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory. Frances Pinter Publishers, London, 1987. (Du sens. Essais sémiotiques. Éditions du Seuil, 1970.)

GROSS, Jonathan L.; YELLEN, Jay: Handbook of Graph Theory. *CRC Press*, 2003.

GROSS, Jonathan L.; YELLEN, Jay : Graph Theory and its Applications. *CRC Press*, 1999.

GROVES, John: A Greek and English Dictionary. Boston, Wilkins and Carter, 1842.

G.V.: English-Greek & Greek-English electronic TRANSLATION dictionary. Golden Version, 2006.

GYÖRKÖSSY Alajos – KAPITÁNYFY István – TEGYEY Imre: Ógörög – Magyar Nagyszótár. Akadémiai Kiadó, 1990.

HARTSFIELD, Nora.; RINGEL, Gerhard: Pearls in Graph Theory: A Comprehensive Introduction. *Courier Dover Publications*, 2003.

HEIDEGGER, Martin: Sein und Zeit. Niemeyer, Halle, 1927. Magyarul: *Lét és idő*, Gondolat, 1989., Osiris, 2004.

HILBERT, David: Grundlagen der Geometrie. Unpublished lectures, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Cod. Ms. Hilbert, 594., 1894.

HILBERT, David: Grundlagen der Geometrie, 1st ed, Teubner, 1899.

HILBERT, David: Grundlagen der Geometrie. Unpublished lectures, Mathematisches Institut, Göttingen, 1902.

HINTIKKA, Jaakko: The Intentions of Intentionality and other New Models for Modalities. D. Reidel Publishing Company, 1975.

HINTIKKA, Jaakko: The Place of C. S. Peirce in the history of logical theory, in: The Rule of Reason, Brunning and Forster, eds. Toronto: University of Toronto Press, 1997.

HJELMSLEV, Louis: Prologomena to a Theory of Language. Waverly Press Inc., 1953.

HORÁNYI Özséb (szerk.): A sokarcú kép. Typotex, 2003.

HORÁNYI Özséb (szerk.): A kommunikáció mint participáció. AKTI – Typotex 2007.

HORÁNYI Özséb: Arról, ami szignifikatív és arról, ami kommunikatív; valamint arról, ami problematikus (szinopszis, 7.3 változat). *Polihistoria. Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapja alkalmából.* (szerk. Bagdy Emőke - Demetrovics Zsolt - Pilling János), Budapest, Akadémiai Kiadó, 2009.

HORÁNYI Özséb – SZÉPE György (szerk.): A jel tudománya. Szemiotika. General Press, 2005.

HUSSERL, Edmund: Logische Untersuchungen. Niemeyer, Halle, 1900, 1901.

JACQUETTE, Dale (ed.): A Companion to Philosophical Logic. Blackwell, 2002.

JONES, Lindsay (ed.): Encyclopedia of Religion. Second Edition. Thomson Gale, 2005.

KALLISTOS, Bishop of Diokleia: The unity of the human person: The body-soul relationship in Orthodox Theology. From: Πρακτικά του Συνεδρίου «Επιστήμες, Τεχνολογίες αιχμής και Ορθοδοξία». Εκδ. Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2002.

KANT, Immanuel: *Kritik der reinen Vernunft*, Riga, 1781; Critique of Pure Reason. Cambridge University Press, 1998. Magyarul: *A tiszta ész kritikája*. Franklin 1891, 1913; Akadémiai Kiadó, 1981; Ictus, 1996; Atlantisz, 2004.

KAUFMANN, G.: Visual Imagery and its Relation to Problem Solving, Universitetsforlaget, Bergen, 1979.

KIEFER Ferenc: Jelentélmélet. Corvina Kiadó, 2007.

KJØRUP, SØREN: George Inness and the Battle at Hastings, or doing things with Pictures. In: The Monist, 1974. Vol. 58, No.2. Magyarul: George Innes és a Hastingsi csata, avagy hogyan tegyük képpel, in HORÁNYI 2003, 323-342.

KJØRUP, SØREN: Pictorial Speech Acts. *Erkenntnis* 12 55-71.,1978. Magyarul: Képi beszédaktusok, in HORÁNYI 2003, 343-368.

KNEALE, W. – KNEALE, M.: A logika fejlődése. Gondolat Kiadó, 1987. (*The Development of Logic*. Clarendon Press, 1962.)

KRIPKE, Saul: Identity and necessity. In M.K. Munitz (ed.), *Identity and individuation*. New York: New York University Press, 135–64., 1971.

KRIPKE, Saul: Naming and necessity. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980. Magyarul: *Megnevezés és szükségszerűség*. Akadémiai Kiadó, 2007.

KRIPKE, Saul: A problem in the theory of reference: The linguistic division of labor and the social character of naming. In *Philosophy and culture: Proceedings of the 17th World Congress of Philosophy*. Montreal: Éditions du Beffroi, 1986.

KRIPKE, Saul: *Megnevezés és szükségszerűség*. Akadémiai Kiadó, 2007.

LAMPE, G.W.H. (ed.): *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford, Clarendon Press, 1961.

LARKIN, J. and SIMON, H.: Why a Diagram is (sometimes) Worth Ten Thousand Words , *Cognitive Science* **11**: 65–99.,1987.

LEMON, O. and PRATT, I.: Spatial logic and the complexity of diagrammatic reasoning, *Graphics and Vision* **6** :89–108., 1997.

LEPAHIN, Valerij: Az óorosz kultúra ikonarcúsága. JATE Szláv Filológiai Tanszék kiadványa, Szeged, 1992.

LEWIS, C. I.: *A Survey of Symbolic Logic*. University of California Press, 1918.

LEWIS, David: *In Convention. A Philosophical Study*. Harvard University Press, 1969.

LEWIS, David: 'How to Define Theoretical Terms', *Journal of Philosophy* LVII (July): 427-66.,1970.

LIDDELL, H.G. – SCOTT, R.: GREEK-ENGLISH LEXICON. 7th Edition, N.Y. Harper and Brothers, 1885.

LIDDELL, H.G. – SCOTT, R.: GREEK-ENGLISH LEXICON. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie and with the cooperation of many scholars. With a revised supplement, *Clarendon Press, Oxford*, 1996.

LOSSKY, Vladimir: *The Mystical Theology of the Eastern Church*, James Clarke and Co., Cambridge 2005.

LOSSKY, Vladimir: In the Image and Likeness of God. St Vladimir's Seminary Press, 1985.

LOSSKY, Vladimir – Ouspensky, L.A.: The Meaning of Icons. St Vladimir's Seminary Press, 1982.

L.T.: Lexicon Thucydidaëum: A Dictionary in Greek and English of the Words, Phrases, and Principal Idioms, contained in the History of the Peloponnesian War of Thucydides. Deighton and Sons, Cambridge, 1824.

MAITRE, D.: Literature and Possible Worlds. London: Middlesex Polytechnic Press, 1983

MANCOSU, Paulo – JORGENSEN, K.F. – PEDERSEN, S.A. (eds.): Visualization, Explanation and Reasoning Styles in Mathematics. Springer, 2005.

MANCOSU, Paulo: Visualization in Logic and Mathematics, in. MANCOSU 2005.

MANDELBROT, B.B.: The Fractal Geometry of Nature. W. H. Freeman and Company, 1977.

MARTINEZ-BONATI, F.: Fictive Discourse and the Structures of Literature. Ithaca, NY, and London, UK: Cornell University Press, 1981.

McGUCKIN, John Anthony: The Orthodox Church. An Introduction to its History, Doctrine, and Spiritual Culture. Blackwell, 2008.

MEY, Jacob L.(ed.): Concise Encyclopedia of Pragmatics. Second Edition. Elsevier, 2009.

MEYENDORFF, John: A bizánci teológia. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2006.

MEYENDORFF, John.: Krisztus az ortodox teológiában. Ogitiria – Osiris, 2003.

MOHAY András: Újgörög – Magyar Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, 1994.

MOORE, A.W.: The Infinite. Routledge, 1990, 2001.

MORRIS, Charles W.: Foundations of the Theory of Signs (1938), in.: NEURATH, O. – CARNAP, R. – MORRIS, W. (eds): International Encyclopedia of Unified Science. Vol. I. The University of Chicago Press, 1955. Magyarul: A jelelmélet megalapozása (részletek) in HORÁNYI-SZÉPE 2005 40-71.

MÖLLER et.al. (eds.): Mathematical Foundations of Scientific Visualization, Computer Graphics, and Massive Data Exploration. Springer-Verlag , 2009.

MUNITZ, M. – UNGER, P. (ed): Semantics and Philosophy. New York University Press, 1974.

NACSINÁK Gergely András: A szem böjtje. Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, 2003.

NEEDHAM, T. : Visual Complex Analysis, Clarendon Press, Oxford., 1997.

NELSEN, R. B.: Proofs Without Words, The Mathematical Association of America, 1993.

NELSEN, R. B.: Proofs Without Words II., The Mathematical Association of America, 2000.

NEURATH, O. – CARNAP, R. – MORRIS, W. (eds): International Encyclopedia of Unified Science. The University of Chicago Press, 1938, (1955).

NISSIOTIS, Nikos A.: Secular and Christian Images of Human Person. *Theologia* 33, Athens 1962, p. 947- 989; *Theologia* 34, Athens 1963, p. 90-122.

OUSPENSKY, Leonid – LOSSKY, Vladimir: The Meaning of Icons. St Vladimir's Seminary Press, 1999.

PALAIS, R.: The Visualization of Mathematics: Towards a Mathematical Exploratorium, *Notices of the AMS* 46: 647–658., 1999.

PARKHURST, John: A Greek and English Lexicon to the New Testament. Davidon – Whitefriars, London, 1809.

PEIRCE, C.S.

A Peirce – szövegekhez tartozó mutatók és jelölésének feloldása:

<CP kötettség:paragrafus> *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, 8 volumes, vols. 1-6, eds. Charles Hartshorne and Paul Weiss, vols. 7-8, ed. Arthur W. Burks. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1931-1958

<EP kötettség: oldalszám> *The Essential Peirce. Selected Philosophical Writings*. Vol. 1 (1867-1893), edited by Nathan Houser & Christian Kloesel, 1992, vol. 2 (1893-1913), edited by the Peirce Edition Project, 1998. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

<W kötettség: oldalszám> *The Writings of Charles S. Peirce*. 6 vols. to date. Vol. 1, edited by Max Fisch et al., vol. 2, edited by Edward C. Moore et al., vols. 3-5, edited by Christian Kloesel et al., vol. 6, edited by the Peirce Edition Project. Bloomington: Indiana University Press, 1980-2000.

<NEM kötettség: oldalszám> *The New Elements of Mathematics*, by Charles S. Peirce. Four volumes in five books. Edited by Carolyn Eisele (1976). The Hague: Mouton Publishers.

PELIKAN, Jaroslav: *The Christian Tradition. The History of the Development of Doctrine. Vol II. The Spirit of Eastern Christendom.* The University of Chicago Press, 1974.

PG

J.-P. Migne: *Patrologiae Cursus Completus, Series Graecae Prior:*

PG 32: S. Basilius Caesariensis Episcopus, 1857.

PG 94: S. Joannes Damascenus, 1864.

PG 98: S. Gregorius Agrientinus, SS. Germanus et Tarasius CP., Cosmas Hierosolymitanus, Pantaleon diaconus CP., etc., 1865.

PG 99: S. Theodorus Studita, 1860.

PG 100: S. Nicephorus CP., S. Methodius CP., S. Gregorius Decapolita, Christophorus Alexandrinus, Georgius Nicomediensis. ALII., 1863.

POINCARÉ, H.: *Science and Hypothesis*, London: Walter Scott Publishing, 1905.

PRIEST, Graham: *An Introduction to Non-Classical Logic. From If to Is.* 2th Ed., Cambridge University Press, 2008.

PRIOR, A.N.: '*The Runabout Inference-Ticket*', *Analysis* 21, 38-9., 1960.

PUTNAM, Hilary: *Representation and Reality.* 7th. Edition, The MIT Press, 2001.

PUTNAM, Hilary: *Reason, Truth and History.* Cambridge University Press, 1981.

PUTNAM, Hilary: 'Is water necessarily H₂O?', in.: Putnam, H.: *Realism with a Human Face.* Edited by James Conant. Harvard University Press, 1992.

QUENOT, Michel.: *The Icon: Window on the Kingdom.* St Vladimir's Seminary Press, 1991.

QUINE, Willard Van Orman: *Word and Object.* The MIT Press, 1960.

QUINE, Willard Van Orman: '*Truth by Convention*' (1935), in *The Ways of Paradox*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1976.

QUINE, Willard Van Orman: '*Two Dogmas of Empiricism*' (1951), in *From a Logical Point of View*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1953.

QUINE, Willard Van Orman: '*Carnap and Logical Truth*' (1954), in *The Ways of Paradox*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1976.

RAMÍREZ Jorge L.; REED Bruce A. : *Perfect Graphs.* John Wiley and Sons, 2001.

- READ, Stephen: Bevezetés a logika filozófiájába. Kossuth Kiadó, 2001. (*Thinking about Logic: an introduction to the philosophy of logic*. Oxford University Press, 1995.)
- REDDING, Paul: Analytic Philosophy and the Return of Hegelian Thought. Cambridge University Press, 2007.
- REICHENBACH, H.: The Philosophy of Space and Time, New York: Dover, 1968.
- RESTALL, Greg: Logic. An Introduction. Routledge, 2006.
- RIES, Julien (szerk.): A szent antropológiája. A homo religiosus eredete és problémája. Tipotex, 2003. (*Le Origini e il Problema Dell'Homo Religiosus*. Trattato di Antropologia del Sacro Vol.1. Editoriale Jaca Book SpA, Milan, 1989.)
- ROBERTS, Don D.: The Existential Graphs of Charles S. Peirce. *Walter de Gruyter*, 1973.
- ROBINSON, Edward: A Greek and English Lexicon of the New Testament. Crocker and Brewster, Boston, 1836.
- RUDNER – SCHEFFLER (eds.): Logic & Art. Essays in honor of Nelson Goodman. The Bobbs-Merrill Company Inc., 1972.
- RUZSA Imre- MÁTÉ András: Bevezetés a modern logikába. Osiris Kiadó, 1997.
- RUZSA Imre: Klasszikus, modális és intenzionális logika. Akadémiai Kiadó, 1984.
- RYLE, Gilbert: The Concept of Mind. Hutchinson, 1949. Magyarul: *A szellem fogalma*. Gondolat, 1974.
- SAUSSURE, Ferdinand de: Cours de linguistique générale (1916). 4.éd.: Éditions Payot & Rivages, 1995.
- SCHIER, Flint: Deeper into pictures. An essay on pictorial representation. Cambridge University Press (1986), 2009.
- SNHREINER, Peter: Bizánc. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2002.
- SCHÖNBORN, C.P.: Krisztus ikonja. Holnap, 1997.
- SKLIRIS, Stamatios: The Person of Christ and the Style of Icons. From: *A Mystery Great and Wondrous, Athens, Byzantine and Christian Museum*. Exhibition of Icons and Ecclesiastical Treasures 28 May - 31 July 2001.
- SOLTÉSZ Ferenc – SZINYEI Ferenc (szerk): Ógörög – Magyar Szótár. Második ujonnan átdolgozott és bővített kiadás. Sárospatak, 1875. Könyvértékesítő Vállalat, Budapest, 1984.

SOWA, John: *Conceptual Structure: Information Processing in Mind and Machine*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1984.

SPENCER-BROWN, G.: *Laws of Form*. The Julian Press, N.Y., 1972.

STALNAKER, R.: *Pragmatic Presuppositions* in MUNITZ, M. – UNGER, P. (ed): *Semantics and Philosophy*. New York University Press, 1974.

SPERANZA, Francesco: *Relációk és struktúrák*. Tankönyvkiadó, 1980.

STENNING, K.: *Distinctions with differences: comparing criteria for distinguishing diagrammatic from sentential systems*, in ANDERSON, M., CHENG, P. and HAARSLEV, V. (eds.): *Theory and Applications of Diagrams*, Springer, pp. 132–148., 2000.

STRAWSON, P.F.: *Analysis and Metaphysics*. Oxford University Press, 1992.

STRAWSON, P.: *Referring*, *Mind* 59, 320-44., 1950.

STRAWSON, P.: *Identifying reference and truth values*, *Theoria* 30., 1964.

SUN-JOO Shin: *The iconic logic of Peirce's graphs*. The MIT Press, 2002.

SUN-JOO Shin: *The Logical Status of Diagrams*, Cambridge University Press, 1994, 2006.

TAFT, Robert T. – SCHULZ, Hans-Joachim: *A bizánci liturgia*. Bizantinológiai Intézeti Alapítvány, 2005.

TELEMAN, U.: 'The world of words – and pictures.' In: ALLEEN, S. (ed.): *Possible Worlds in Humanities, Arts and Sciences: Proceedings of Nobel Symposium 65*. New York and Berlin: de Gruyter. 199–208, 1989.

TREGUBOV, Andrew: *The light of Christ: iconography of Gregory Kroug*. St Vladimir's Seminary Press, 1990.

USZPENSZKIJ, L.A.: *Az ikon teológiája*. Kairosz – Paulusz Hungarus, 2003.

USPENSKY, Boris: *The Semiotics of the Russian Icon*. The Peter deRidder Press, 1976.

VANDERVEKEN, Daniel (ed.): *Logic, Thought and Action*. Springer, 2005.

VAN HEIJENOORT, Jean: *Logic as calculus and logic as language*. In: *Synthese* 17, 324–330, 1967.

WALLON, Henri: *De l'acte à la pensée*. Ernest Flammarion, Paris, 1942.

WALLON, Kendall L.: *Are representations symbols?* *The Monist*, 1974. Vol. 58, No.2.

WARE, Kallistos: *The Orthodox Way*. St Vladimir's Seminary Press, 1979.

WARTOFSKY, Marx W.: Pictures, Representation, and the Understanding. In.: RUDNER – SCHEFFLER (eds.): *Logic & Art. Essays in honor of Nelson Goodman*. The Bobbs-Merrill Company Inc., 1972. Magyarul: Kép, reprezentáció és megértés in HORÁNYI 2003, 227-240.

WILLIAMS WHITE, John – MORGAN, Morris H.: *An Illustrated Dictionary to Xenophon's Anabasis with groups of words etymologically related*. Boston, Ginn and Co., 1896.

WITTGENSTEIN, Ludwig: *Logisch-Philosophische Abhandlung. Annalen der Naturphilosophie, 1921. Band 14, 1921, S. 185–262*. Magyarul: Wittgenstein: Logikai-filozófiai értekezés; (ford:Neumer Katalin). Atlantisz, 2004.

WOLLHEIM, Richard: *Art and its Objects*. Penguin Books, 1970.

WOLTERSTOFF, N.: *Works and Worlds of Art*. Oxford: Clarendon Press, 1980.

WÖLFFLIN, Heinrich: *Principles of Art History*. Dover Publications, New York 1932.

ZIFF, Paul: *Semantic Analysis*. Cornell University Press, Ithaca, New York, 1960.